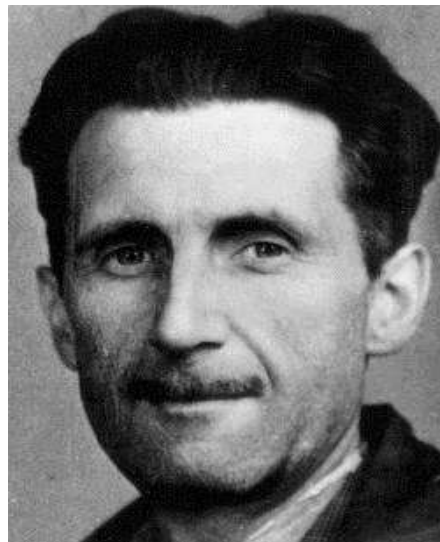

„Každou řádku, kterou jsem od roku 1936 napsal a která stojí za zmínku, jsem přímo či nepřímo psal proti totalitarismu a pro demokratický socialismus, jak jej chápu.“

George Orwell (1903-1950)

Eric Arthur Blair (25. června 1903 Motihari, Bengálsko – 21. ledna 1950 v Londýně), známější spíše pod svým literárním pseudonymem George Orwell, byl britský novinář, esejista a spisovatel, který sympatizoval s levicí. Světovou popularitu si získaly jeho alegorické antiutopické romány Farma zvířat a 1984, popisující nehumánnost totalitních ideologií.

Narodil se v Indii, která byla tehdy součástí britského impéria a kde jeho otec Richard Walmesley Blair pracoval jako úředník. Když mu bylo kolem jednoho roku, odvezla ho jeho matka Ida Mabel Blair do Anglie. Otce viděl až za několik let. Měl dvě sestry, starší Majorie a mladší Avril. Vyrůstal v Oxfordshiru a podle místní říčky Orwell si později dal svůj **pseudonym**. Svou rodinu později popsal jako „nižší vyšší střední třídu“.

Vystudoval soukromou střední školu a prestižní Eton College. Jelikož mu rodiče nemohli platit studium na universitě, začal v roce 1922 pracovat pro Indickou imperiální policii v tehdejší Britské Indii (v Barmě). Zde jsou počátky jeho nenávisti k imperialismu a také se zde začal klonit k levicové politice. Své zážitky popsal ve své prvotině, románu **Barmské dny** (anglicky Burmese Days), vydané v roce 1934.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V roce 1927 se vrátil zpět do Anglie, začal psát **eseje** a pracovat jako **novinář**. Nějakou dobu žil „na ulici“ jako tulák a pohyboval se mezi spodinou. Své zážitky zúročil například v knize **Na dně v Paříži a Londýně** (anglicky Down and Out in Paris and London) vydané v roce 1933. Politické události v Evropě se ho silně osobně dotýkají a tak se stává **socialistou, antifašistou a kritikem všech nedemokratických politických tendencí**.

Po roce 1936 se jako dobrovolník zapojil do **španělské občanské války**, kde bojoval v jednotkách milicí POUM (Dělnické strany marxistického sjednocení). Zážitky ze svého působení ve španělské občanské válce popsal v knize **Hold Katalánsku**, v které líčí i své těžké zranění z 20. května 1937, kdy byl zasažen do krku fašistickým odstřelovačem. V roce 1938 žil půl roku v Maroku.

Do roku 1940 psal **recenze** na knihy pro Nový anglický týdeník. Druhé světové války se neúčastnil kvůli vleklé **tuberkulóze** a v roce 1940 zahájil práci pro **BBC** a svými komentáři pilně přispíval do novin a časopisů. Toto zaměstnání opustil v roce 1943.

V roce 1945 vychází **Farma zvířat**.

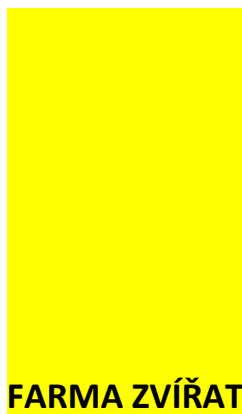
Těsně před svou smrtí roku 1950 napsal svůj nejznámější román **1984**. Zemřel na tuberkulózu ve věku 46 let.

„Totalitní stát může dělat velké věci, ale jednu věc udělat nemůže: nemůže dát dělníkovi v továrně pušku a říct mu, aby si ji vzal domů a měl ji v ložnici. Puška visící na zdi dělníkova příbytku nebo farmářovy chýše je symbolem demokracie. A je naším úkolem dohlédnout, aby tam zůstala.“

Rozhodněte, zda jsou uvedené tvrzení pravdivá:

George Orwell...

- **byl americký spisovatel, který se narodil v Indii**
- **si zvolil pseudonym podle anglického jezera**
- **respektoval třídní a rasové rozdělení společnosti**
- **byl levicového smýšlení, přesto kritizoval SSSR**
- **ve svých utopiích popisoval, jak funguje totalitní stát**

FARMA ZVÍŘAT

(1945)

Zvenčí se okamžitě ozvalo hrozné štěkání a do stodoly se vřítlo devět obrovských psů s obojky pobitými ocelovými trny. Vrhli se rovnou na Kuliše, který taktak stačil včas vyskočit a vyhnout se jejich chňapajícím čelistem. Ve vteřině vylétl ze dveří, psy v zádech. Vyděšená s ohromená zvířata sledovala bez dechu ze dveří štvanci. Kuliš běžel napříč dlouhou pastvinou vedoucí k cestě. Běžel tak rychle, jak jen mohl, psy však měl v patách. Náhle uklouzl a zdálo se, že už ho dostanou. Opět se ale vzchopil a běžel ještě rychleji, pak ho psi zase začali dohánět. Jeden z nich skoro dosáhl svými zuby Kulišovi na ocas, ten se mu ale stačil vysmeknout. Pak ještě z posledních sil zaspintoval, prorazil díru v živém plotě a navždy zmizel.

Mlčky a vyděšená vracela se zvířata zpět do stodoly. Psi se vrátili za malou chvíli. Zpočátku nikoho ani nenapadlo, odkud se vůbec vzali - brzy se to však objasnilo. Byla to štěňata, jež Napoleon odebral jejich matce a pak je v soukromí vychovával. I když nebyli ještě plně dorostlí, byli velcí a měli divoký vlčí výraz. Drželi se při Napoleonovi a zvířata si povšimla, že se k němu lísají stejně, jako se psi dříve lísali k panu Jonesovi.

Následován svou smečkou, vystoupil Napoleon na vyvýšené místo, odkud kdysi mluvil starý Major. Oznamil, že ode dneška se ruší v neděli ranní schůze. Řekl, že jsou zbytečné a ztrácí se jimi čas. Od teď se veškeré otázky, spojené s prací na farmě budou řešit ve zvláštním výboru prasat, jemuž bude předsedat on. Zasedání budou uzavřená a rozhodnutí pak sdělována ostatním zvířatům. Zvířata se nadále budou v neděli dopoledne scházet, aby vzdala čest vlajce, zazpívala Zvířata Anglie a převzala rozkazy na další týden. Diskutovat se však již nebude.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

I přes šok, který pro ně znamenalo Kulišovo vyhnání, byla zvířata tímto sdělením poněkud rozčarována. Některá by snad i protestovala, kdyby měla po ruce nějaké vhodné argumenty. Dokonce i Boxer byl vyveden z míry. Klopil uši a potřásl hlavou, snažil se uspořádat si v hlavě myšlenky. Nakonec stejně nevymyslel nic, co by mohl vyslovit. Ale i mezi prasaty se našlo pár pochybovačů. Čtyři podsvinčata v první řadě začala nesouhlasně kvičet, vyskočila a začala jedno přes druhé mluvit. Psi, sedící kolem Napoleona, však náhle hrozivě zavrčeli; podsvinčata zmlkla a zase se posadila. Ovce pak spustily "Čtyři nohy dobré, dvě nohy špatné" a bečely dobrých patnáct minut, takže další diskuse byla znemožněna.

Pišťík byl později vyslán, aby po farmě vysvětlil nové uspořádání.

"Soudruzi," řekl, "jsem přesvědčen, že každé zvíře si jistě uvědomuje, jak velkou oběť na sebe vzal soudruh Napoleon, když přijal povinnost vést ostatní. Nemyslete si, soudruzi, že vést je snad nějaké potěšení! Naopak, je to hluboká a těžká odpovědnost. Nikdo si neuvědomuje lépe než soudruh Napoleon, že všechna zvířata si jsou rovna. Byl by šťasten, kdyby vás mohl nechat rozhodovat samotné. Ale vy byste někdy mohli rozhodnout špatně! Soudruzi, a kam bychom se pak dostali? Představme si, že byste se například rozhodli pro Kuliše s jeho vidinou větrného mlýna - pro toho Kuliše, který - jak dnes víme - nebyl nic jiného než zločinec!"

"Ale v Bitvě u kravína bojoval statečně," řekl někdo.

"Statečnost není všechno," řekl Pišťík. "Důležitější jsou loajalita a poslušnost. A pokud jde o Bitvu u kravína, jsem přesvědčen, že přijde čas, kdy vyjde najevo, že Kulišovy zásluhy v této bitvě jsou značně přehnané. Disciplína, soudruzi, železná disciplína! To je heslo dneška. Jeden chybný krok a máme nepřítele v zádech. Soudruzi, jistě byste nechtěli, aby se Jones vrátil?"

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Určete literární žánr.
2. Formulujte znaky totalitního systému, které vyplývají z textu ukázky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. *Podtrhněte v textu slova, pomocí kterých ideologický pracovník Pištík líčí Napoleonovu oběť a vzbuzuje v posluchačích vinu, protože oběť nedokážou ocenit.*
4. *Jak se Napoleon zachoval ke svým oponentům?*
5. *Popište vlastnosti a chování jednotlivých zvířat. Která zvířata jsou obrazem agentů ruské NKVD?*
6. *Vyhledejte komunistická politická hesla, která byla u nás užívána v období 1948 – 1989, a pokuste se o jejich lexikální, stylistickou i obsahovou analýzu.*
7. *V čem G. Orwell předběhl Farmou zvířat svou dobu?*
8. *Které fráze z Orwellových děl vstoupily do obecného povědomí?*

Poslechněte si ukázkou z knihy:

<http://www.youtube.com/watch?v=r3H0bpA8sNk&list=PLUQZUL6ouV40Swu0aO-2bpyGzn5BkiOjS>

(1949)

(...)

4. dubna 1984

Narovnal se. Zalil ho pocit naprosté bezmoci. Především nevěděl s jistotou, jestli je rok 1984. Datum by mělo přibližně souhlasit, protože si byl docela jist, že je mu devětatřicet let, a byl přesvědčen, že se narodil v roce 1944 nebo 1945, ale v současnosti nebylo vůbec možné stanovit letopočet přesněji než v rozmezí jednoho, dvou roků.

Pro koho vlastně ten deník píše, napadlo ho náhle. Pro budoucnost, pro ty, kteří se ještě nenarodili? Jeho myšlenky chvíli bloudily kolem pochybného letopočtu na stránce a potom narazily na newspeakové slovo c(double – dvojí, think – myslet). Poprvé si uvědomil závažnost činu, k němuž se rozhodl. Jak může člověk komunikovat s budoucností? To je samo o sobě nemožné. Buď bude budoucnost připomínat současnost, a v tom případě mu nikdo nebude naslouchat, anebo se bude od ní lišit, a potom je jeho trápení zbytečné.

Nějakou dobu seděl a hloupě zíral na papír. Z obrazovky se řinula pronikavá vojenská hudba. Zvláštní bylo, že měl pocit, jako by nejen ztratil schopnost vyjadřovat se, ale že dokonce zapomněl, co chtěl původně říci. Už celé týdny se připravoval na tento okamžik, a nikdy ho nenapadlo, že by potřeboval ještě něco kromě odvahy. Samotné psaní by mělo být snadné. Mělo by jít jen o to, přenést na papír ten nekonečný neklidný monolog, který mu probíhal v hlavě doslova celé roky. Ale v této chvíli dokonce i monolog vyschl. Navíc ho bércový vřed začal nesnesitelně svrbět. Neodvážil se poškrábat,

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

protože vřed se mu potom vždycky zanítil. Vteřiny mýjely. Uvědomoval si jen prázdnou stránku před sebou, svrbění kůže nad kotníkem, vřeštění hudby a mírnou opilost, způsobenou ginem.

Najednou začal v záchvatu paniky psát a jen nejasně si uvědomoval, co vlastně svěruje papíru. Jeho drobné, ale dětské písmo se neuspořádaně rozlézalo po stránce; nejdřív přestal psát velká písmena na začátku vět a potom dokonce i tečky za větami.

4. dubna 1984. Včera večer v kině. Samé válečné filmy. Jeden velmi dobrý o lodi plné uprchlíků bombardované někde ve Středozezemním moři. Obecenstvo se ohromně bavilo při záběrech, na nichž se velký tlustý chlap pokoušel uplavat před helikoptérou, která jej pronásledovala; nejdřív ho bylo vidět, jak se převaluje ve vodě jako delfín, potom ho bylo vidět přes zaměřovače kulometu helikoptéry, pak v něm byly už samé díry a moře okolo se zbarvilo do růžova a potom se potopil, jako by těmi dírami do něho pronikla voda. Obecenstvo řvalo smíchy, potom bylo vidět záchranný člun plný dětí a nad ním se vznášela helikoptéra, na přídi seděla žena středních let, možná židovka, s tříletým chlapečkem v náručí. chlapeček křičel hrůzou a ukrýval tvář na její hrudi, jako by se chtěl zarýt až do ní, a ta žena ho objímala a konejšila, i když sama byla ztuhlá hrůzou a stále ho co nejvíc kryla tělem, jako by si myslela, že ho její náruč uchrání před střelami. potom helikoptéra shodila dvacetikilovou bombu, strašlivý záblesk a celý člun se rozletěl na třísky. následoval úžasný záběr na dětskou ruku jak stoupá vysoko vysoko do vzduchu to musela brát nějaká helikoptéra s kamerou ve špici v řadách vyhrazených pro členy strany se ozval obrovský potlesk ale nějaká žena dole v proletářské části kina strhla povyk a křičela že by to neměli před dětmi ukazovat a že by to neměli to není pro děti to není až ji policie vyvedla vyvedla nikdo se nestará myslím si že se jí nic nestalo nikdo se nestará o to co říkají proléti typická prolétská reakce oni nikdy...

Winston přestal psát, také proto, že ho chytila křeč. Nevěděl, co ho přimělo, že ze sebe vychrlil takový proud nesmyslů. Zvláštní však bylo, že se mu přitom v mysli vynořila vzpomínka na úplně jinou událost. Byla tak jasná, že byl přesvědčen, že ji dokáže zaznamenat.

(přeložila Eva Šimečková)

(...)DODATEK

Principy newspeaku

Newspeak byl oficiální jazyk Oceánie vytvořený pro ideologické potřeby Angsocu neboli anglického socialismu. V roce 1984 téměř ještě nikdo nepoužíval newspeak jako jediný prostředek dorozumění ani v hovorové ani psané řeči. Psaly se v něm úvodníky Timesů, ale to bylo náročné umění, které ovládali jen odborníci. Předpokládalo se, že newspeak nakonec nahradí oldspeak (neboli spisovný jazyk) někdy v roce 2050. Zatím získával soustavně půdu a členové Strany záměrně používali newspeakových slov a gramatických vazeb stále častěji v každodenních projevech. Tato verze newspeaku byla prozatímní a obsahovala mnoho přebytečných slov a zastaralých tvarů, které měly být později potlačeny. My se zde budeme zabývat jeho konečnou, zdokonalenou podobou, jak je zachycena v Jedenáctém vydání slovníku.

Newspeak nebyl vytvořen pouze k vyjadřování světonázorových myšlenkových postupů vlastních oddaným stoupencům Angsocu, nýbrž proto, aby znemožnil všechny jiné způsoby myšlení. Záměr byl ten, že až si newspeak všichni jednou provždy osvojí a oldspeak bude zapomenut, stane se kacířské myšlení – to jest myšlení, které se odchyluje od zásad Angsocu – doslova nemyslitelné, aspoň v té míře, v níž je myšlení závislé na slovech. Slovní zásoba newspeaku byla vytvořena tak, aby poskytovala přesné a často velmi propracované výrazivo pro každý pojem, který by člen Strany chtěl slovně vyjádřit, a přitom vylučovala všechny ostatní významy a také možnosti dospět k nim nepřímými metodami. Toho se dosáhlo částečně vytvářením nových slov, ale hlavně eliminací slov nežádoucích a všech jejich neortodoxních významů. Pokud to šlo, byla slova zbavena všech druhotných významů. Uvedme jeden příklad za všechny. Slovo free – svobodný, prostý něčeho, v newspeaku ještě existovalo, ale mohlo se ho použít jen v takových výrociích jako „This dog is free from lice“ – „Tento pes je prost vší“. Nemohlo ho být použito ve významu nezávislý, samostatný, volný, ve smyslu intelektuálním a politickém, protože politické a intelektuální svobody už dávno neexistovaly ani jako pojmy, a proto pro ně neexistovalo adekvátní pojmenování. Byla potlačena slov jednoznačně kacířská. Kromě toho redukce slovní zásoby se stala sama sobě cílem. Žádnému slovu nebylo dovoleno přežít, pokud bylo možné se bez něj obejít. Newspeak nebyl naplánován proto, aby se rozsah myšlení zvětšil, nýbrž aby se zmenšil, a tomu účelu nepřímo sloužilo maximální okleštění výběru slov.

evropský
sociální
fond v ČR

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. V první ukázce Winston Smith píše deník „pro budoucnost, pro ty, kteří se ještě nenarodili“ a uvažuje o smyslu a charakteru takového psaní. Pokuste se pomoci mu při řešení této neřešitelné otázky. Reagujte na konkrétní záznam z deníku, nadepsaný datem 4. dubna 1948 a vyznačený kurzivou.
2. Vysvětlete pojem newspeak a důvody, proč byl jazyk upravován. (deformován).
3. Diskutujte o principech newspeaku.

Napište esej o významu jazyka (politiků, žurnalistů, umělců...) pro život člověka moderní doby.

4. Posuďte, nakolik se Orwellovi povedlo předpovědět realie několik desetiletí vzdálené budoucnosti.
5. Přiřaďte dílo k literárnímu žánru, uveďte další autory, kteří se tomuto žánru věnovali.
6. Kdo jsou proléti, jak žijí, co jim je dovoleno a co ne?
7. Co/kdo je Velký bratr?
8. Pokuste se dešifrovat tři základní hesla Strany: **Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla.**

Nechte se inspirovat G.Orwellem: zkuste se přenést z počátku 21. století o několik desítek let dopředu a napište svou vizi života v nepříliš vzdálené budoucnosti.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pojmy:

Sci –fi (science fiction) - literatura vědecko – fantastická; fiktivní svět je v ní utvářen na základech, k nimž dospěly soudobé vědy (přírodní, technické, společenské), se záměrem předpovědět budoucí obraz člověka a společnosti. Její vývoj probíhá od renesančních utopií k moderním antiutopiím.

Utopie (z řec. ου τόπος ú-topos, žádné místo, „nikde“) je idealizovaná představa nereálné lidské společnosti, obce nebo státu. Slovo vytvořil anglický humanistický myslitel **Thomas More** jako název své knihy *Utopie* z roku 1516. V širším významu označuje něco sice žádoucího, ale neskutečného, nereálného a nemožného.

Antiutopie je opak utopie, myšlenka fiktivní společnosti, která se vyvinula špatným směrem, má zásadní nedostatky (totalitní forma vlády, omezování osobní svobody) vzniklé přehmáním jednoho nebo více ideologických principů. Občané antiutopického světa jsou obvykle neskrývaně utlačováni politickým systémem.

Jako antiutopii lze označit také literární žánr, který se zabývá fiktivní společností takového druhu. V české literatuře psal antiutopie např. **Karel Čapek** (román *Válka s mloky*, kde se mloci vzbouří proti lidstvu a zlikvidují všechny pevniny, či hra *R.U.R.*, ve které lidstvo vyhladí roboti). Ve světové literatuře je typickým příkladem literární antiutopie román 1984 **George Orwella**.